

100 coses del món coral

Una visió de la vida
dels cors escrita
des del cor

Meritxell Tarragó Cruet
David Puertas Esteve

100 cosas del món coral

• *Col·lecció De Cent en Cent* – 79 •

100 coses del món coral

Una visió de la vida dels cors
escrita des del cor

Meritxell Tarragó Cruet
David Puertas Esteve

■ Cossetània

Primera edició: febrer del 2024

© Meritxell Tarragó Cruet i David Puertas Esteve

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 × Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-331-2

DL T 10-2024

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

ÍNDIX DE CAPÍTOLS

Pròleg, <i>per Ana Echeverría</i>	11
Introducció	15

DONA'M CENT MOTIUS PER CANTAR

1. Ui, jo no en sé, de cantar!.....	19
2. Els colors del cor.....	21
3. Busca la teva coral.....	23
4. N'hi ha a prop de casa?	25
5. Saber llegir o saber cantar?.....	27
6. Ens falten homes	30
7. El local d'assaig.....	32
8. Què fa la directora?.....	34
9. <i>Batuta</i> és femení	36
10. Cal llegir la partitura?	39
11. Cànon a tres.....	41
12. Veus blanques i veus negres.....	44
13. Les bondats del cant	47
14. Els participatius	49
15. Els arranjaments	51
16. L'arranjament ideal	53
17. El decàleg	56
18. La millor coral per a tu	59
19. Som una família.....	62

RETRAT D'UN COR

20. Escalfar i vocalitzar	66
21. La prova de veu.....	69
22. Requisits	72
23. Quant fa que no vens?	75
24. L'assistència als assajos.....	77
25. La dinàmica d'assaig I	80
26. La dinàmica d'assaig II.....	83
27. La quota.....	86
28. El sou.....	88
29. Disposició de les cordes	91
30. Diferents disposicions.....	93
31. El color de cada corda.....	95
32. Les energies	98
33. El cor afinat i empastat	101
34. La música contemporània	104

MIRANT ENDINS

35. Els viatges en autocar.....	108
36. Amb batuta o sense?	111
37. Cal anar a escoltar concerts.....	114
38. Decidim el programa	116
39. El vestuari.....	119
40. Mateix vestuari: sí o no?.....	122
41. Vestir-se no és tan senzill.....	125
42. El grup de WhatsApp	128
43. Triem un administrador	131
44. La vida del cor al mòbil	134
45. No se m'escolta	137

46. Que tots vinguin al concert.....	140
47. Protocol bàsic.....	143
48. Els músics.....	146
49. Triar els músics.....	148

FAREM UN CONCERT

50. El programa de mà	152
51. Els concerts.....	155
52. Els nervis	158
53. Quan comença el concert?	161
54. La prova de so.....	163
55. Repertori <i>a capella</i>	166
56. Hi afegim un piano?	169
57. Concert <i>a capella</i>	171
58. Concert amb acompanyament instrumental.....	174
59. Instruments acústics o elèctrics.....	176
60. Instruments acústics i elèctrics.....	179
61. El gran concert	182
62. L'ordre del programa.....	185
63. El menú degustació I.....	187
64. El menú degustació II.....	190

SOLS O ACOMPANYATS?

65. El cor grec.....	194
66. Orfeó, cor o coral.....	197
67. El repertori habitual.....	200
68. Els cors de Clavé.....	203
69. Orfeons.....	206

70. Les federacions	209
71. Els nostres cors	212
72. Els grans noms.....	215

LA CORAL AL MÀXIM

73. Els cors d'òpera.....	220
74. Els oratoris.....	222
75. Rèquiem sense mort	225
76. El <i>Rèquiem</i> de Mozart	227
77. Els altres rèquiems	230
78. El <i>Gloria</i> de Vivaldi	233
79. El <i>Messies</i> de Händel.....	235
80. La <i>Novena</i> de Beethoven.....	238
81. El <i>Pessebre</i> de Pau Casals.....	241
82. Les cantates de Bach	244
83. La <i>Simfonia dels mil</i> de Mahler	247

SI CANTES, ET PASSEN COSES

84. El poliamor.....	252
85. Aquest repertori no m'agrada.....	255
86. Cal mirar la directora.....	258
87. La Marta no em veu	261
88. Els <i>midis</i> I.....	263
89. Els <i>midis</i> II.....	266
90. On compro les partitures?.....	269
91. Rituals.....	272
92. Les trobades corals.....	275
93. El Big Bang: la creació.....	278
94. Au fènix: el renaixement	281

95. Records I.....	284
96. Records II	287
97. Records III.....	290
98. Concert amb orquestra	293
99. Concert amb orquestra, sí o sí.....	296
100. Som agraïts	299

PRÒLEG

Un cor és l'instrument polifònic més estrany de tots. A diferència d'una flauta, que emet una sola melodia, els pianos, les arpes i els orgues poden interpretar complexes harmonies i diferents melodies simultànies que sorgeixen de la màgia d'uns dits ben avesats a coordinar-se entre ells. Per això en diem *instruments polifònics*. Però ni tan sols els pianos de cua, tan elegants, els orgues d'església, tan imponents, o les arpes, tan etèries, arriben a esdevenir tan complicats com una coral, si en vols treure bona música. Els teclats i les cordes no tenen gana, ni set. No es cansen. No xerren. No saluden els familiars des de l'escenari. No cal que estudiïn ni fan cara d'ensurt quan s'equivoquen. No pateixen refredats, ni pòlips, ni els canvia gaire el so amb el pas dels anys. No s'han de combinar els horaris d'assaig amb la feina. No s'emprenyen si no fan de solistes ni opinen sobre el repertori.

Una coral és la suma de moltes veus úniques i irrepetibles, i darrere de cada veu hi ha un cap, un cor, un ADN, una història personal, una sensibilitat pròpia. Tocar un instrument fet de veus humanes (que, en definitiva, en això consisteix dirigir un cor) és com dirigir un ramat de gats. Però tot just després del primer gest de direcció, que es diu *levare*,

es produeix el miracle de l'harmonia. Només si heu cantat en una coral entendreu què se sent quan allò sona, i sona bé, i commou el públic, i tu n'ets part amb tot el cos.

Els llibres també tenen veu. Potser no us n'heu adonat, però, si escolteu amb atenció, sentireu una veu interior que es passeja per la vostra ment, modula cada paraula que llegiu i entona cada frase per donar-li expressivitat i sentit. Sí, hi ha música a les paraules i veu als llibres. Com que a hores d'ara ja sospiteu que les pàgines següents parlen de cors, corals i orfeons, potser no us sorprendrà que us avanci que aquest llibre en té més d'una, de veu. No en té quaranta, que seria un guirigall, però en té dues de ben interessants.

David Puertas és tot un home del Renaixement: músic, periodista i docent. Els seus textos mariden amb una veu de baríton, ressonant quan explica coses serioses, càlida i juganera quan hi afegeix una pinzellada d'humor.

Per als capítols escrits per Meritxell Tarragó, imagineu-vos una veu dolça i cristal·lina, com de campanetes dringant. Ella és directora i brilla en la seva feina amb saviesa, fent poesia amb les mans. La seva dedicació a la música és tan apassionada que sovint cal recordar-li que té l'ànima lligada a un cos material que necessita menjar i dormir. Amb ella vaig aprendre coses que no us creuríeu: que una lletra *a*, amb la mateixa nota, pot sonar de vuit maneres diferents, que es canta amb la pelvis tant o

més que amb la gola, que cal saber quan respira la companya del costat i que cada veu té un color.

Sí, els llibres tenen veus i les veus tenen color. Quin embolic, oi? No patiu, us deixo en les mans expertes de la Meritxell i el David. Ells us ho explicaran tot.

ANA ECHEVERRÍA
Periodista cultural i cantaire *amateur*

INTRODUCCIÓ

La veu és l'instrument més barat, més divers i més democràtic que hi ha. Tothom en té una i, si la treballa una mica, en pot treure un partit increïble: es poden imitar veus de famosos, es poden fer ritmes i sorollets fins a ser una estrella del *beat-box*, es pot parlar en un auditori ben gran i aconseguir —sense micròfon— que tothom et senti... i també es pot cantar. Però això de cantar ja són paraules majors: tothom pot cantar a la dutxa o desafinar com un condemnat mentre s'esgargamella amb l'"Aniversari feliç", però per disfrutar cantant, el que se'n diu cantant, val la pena posar-s'hi amb atenció i, si pot ser, des de petit.

Com que no tothom ha tingut l'oportunitat de cantar des d'infant, podem posar-nos-hi a qualsevol edat, però tinguem clar que el camí no és fàcil i que no tot seran flors i violes. Cantar és una activitat molt gratificant, i fer-ho en grup encara ho és més, perquè a la satisfacció musical s'hi suma el plaer de la interacció amb el col·lectiu. Per cantar a gust caldrà aprendre a respirar, a escoltar el grup, a col·locar bé les notes més agudes i les més greus, a buscar la nostra veu en diferents registres, a conèixer músiques de tots els temps, a no fatigar-se...

Aquest llibre està adreçat a tothom a qui li agrada cantar, especialment a qui ho fa sense dedicació professional (que són la major part dels cantaires del

nostre país). Està escrit des de la passió, des de l'experiència directa en tot allò que suposa cantar en un cor *amateur*, des del punt de vista del cantaire i també de la directora, des de la visió del públic i també la del productor, i sempre des d'una oïda exigent que sap emmotllar-se a cada situació. Els articles d'aquest llibre són fruit de la nostra experiència personal i no pretenen convertir-se en llei universal, però segur que deuen conèixer casos i situacions que s'hi assemblen. La Meritxell Tarragó ha escrit aquells que fan referència directa a la vida d'un cor, a la part pràctica, i el David ha escrit la part més documental. A l'inici de cada capítol indiquem qui l'ha escrit.

La nostra és una terra que canta. Tenim cançons de bressol, cançons de treball, cantem per Nadal i per Setmana Santa, en rituals sacres i en caramelles profanes, cantem per festa major les melodies populars que acompanyen els gegants, cantem himnes, havaneres, sardanes, jotes, corrandes, músiques de cantautors i cançons de pop-rock corejades a cor què vols. Però sobretot tenim una tradició de cant col·lectiu que, des de mitjan segle XIX, ha vist florir a Catalunya centenars de cors, corals i orfeons. Aquest és un llibre que, amb només 100 capítols, té un objectiu molt clar: reflexionar sobre el fet coral per poder cantar cada cop millor.

Ah! Per cert: veureu que sempre que ens referim a la persona que dirigeix la coral hi posem "directora", en femení. Les raons són nombroses i s'exposen al llarg del llibre.

**DONA'M CENT MOTIUS
PER CANTAR**

01/100

UI, JO NO EN SÉ, DE CANTAR! (D)

Allò de cantar sota la dutxa és un tòpic. Si vas preguntant a la gent, no són gaires els que ho fan, però les dites populars imposen. És una manera de dir que tothom canta, o que tothom pot cantar. I, a més, fer-ho a la dutxa sempre resulta reconfortant: un cop ja ens hem despullat, no hi ha vergonyes possibles, estem relaxats, la circulació millora, respirem profundament i entra més oxigen als pulmons; generem dopamina, que impulsa la creativitat, l'aire humit hidrata les cordes vocals (molt millor que un glop d'aigua) i l'autoestima puja perquè sentim la nostra veu de forma potent, intensa i amb reverberació (la ressonància que creen les rajoles dures i llises de la paret fan de la dutxa el millor lloc de la casa per cantar: les ones sonores hi impacten, reboten i produeixen en la nostra oïda un efecte meravellós). I, a més, com que el raig de l'aigua fa soroll, podem cantar ben fort i creiem que ningú no ens sent. Però sí, sí que se sent la nostra veu més enllà de les parets i de la porta tancada del lavabo. I la família ens ho respecta perquè aquell és el nostre moment d'intimitat. Canta, vinga, canta tranquil!

Malgrat aquests episodis privats de cant humit, hi ha molta gent que assegura que, de cantar, no en sap. Són persones que, quan van a un karaoke, es

queden asseguts aguantant ben fort el *cubata*, però no surten a l'escenari ni per mal de morir. Persones que, en els aniversaris, intenten no entonar el “Moltes felicitaataaats!” per por de fer el ridícul. Gent que mai no s'apuntarà a una coral.

Aclarim un parell de coses: una cosa és creure que no sabem cantar i l'altra és realment no encertar-ne ni una. Pel que fa al primer supòsit, aclarim que tècnicament hi ha molt poca gent que en “sàpi-ga” de veritat, però això és poc rellevant, perquè la majoria cantem pel dret i llestos, surti com surti. Pel que fa al segon grup, els que no n'encerten ni una, sí: efectivament, hi ha gent que és negada per al cant. No arriba al 2% de la població mundial, però n'hi ha. Són els afectat per l'amúsia, però això és un altre tema. La resta, el 98% del món mundial —que és a qui va adreçat aquest llibre—, “sabem” cantar i podem fer-ho tranquil·lament. Altra cosa és que ens faci vergonya. O que potser ens calguin unes classes i certa pràctica. I, naturalment, no tots ho fem igual de bé ni hi tenim la mateixa facilitat. Però cantar, tots podem cantar.

Estem envoltats de cants, a tota hora i a tot arreu. És difícil viure al nostre país d'esquena al cant. Però el cant individual (sigui a la dutxa o en altres escenaris) el deixarem per a una altra ocasió. Aquí hem vingut a parlar del cant en grup: el cant coral.

02/100

ELS COLORS DEL COR (M)

Si decidíssim anar per vacances a visitar la selva amazònica durant una setmana, a part de mussols, micos, taràntules, gripaus gegants i formigues bala (entre d'altres), estaríem envoltats de molta vegetació tropical. El color verd s'estendria envaint tots els nostres sentits en forma d'arbres, nenúfars i plantes "orella d'elefant". Segurament podríem diferenciar vuit o deu tipus de verd: el verd fort, fluix, festuc, pera, turquesa, caqui... En canvi, segur que els indígenes de la tribu dels ticunas en podrien anomenar (i, per tant, diferenciar) dotzenes. I això és perquè estan tan immersos en aquest context de verds que acaben trobant els matisos que els particularitzen. El mateix passa amb les nostres veus. Cada coral és una selva de colors i, com més la treballes i l'escoltes, més pots notar les qualitats i característiques que fan que cada cantaire sigui únic.

En aquest llibre només podem veure la complexitat del món coral com a turistes "d'una setmana", no pas com a indígenes immersos en aquest món. És per això que, quan diem que un cor afina quan tots canten una nota *la* a 440 hertzs, és una explicació que pot satisfer el turista, però els indígenes del món coral saben que l'afinació pot ser un pèl més alta o un pèl més baixa segons el passatge de

l'obra. També és relatiu quan diem que un cor sona empastat quan tots els cantaires canten al mateix volum, ja que un indígena sap que les diferents cordes a vegades han de cantar a volums diferents segons la nota que estiguin cantant (per exemple, la fonamental d'un acord quasi sempre ha de sonar més forta que la quinta). Tampoc és exacte quan parlem de *color* tenint en compte només com fem la *u* (si més rodona, o més oberta, o més tancada, o amb més harmònics), perquè també cal tenir en compte com s'ataca aquesta vocal, com es desenvolupa i com es tanca. Recordo que el meu mestre sempre ens posava l'exemple de l'anunci que es va fer tan famós als anys noranta que deia: "Els escarabats neixen, creixen, es reproduïxen i, amb el nou Cucal aerosol, moren i desapareixen." Amb les notes musicals passa el mateix, sense la reproducció: tenen un principi, es desenvolupen i acaben.

Aquesta idea del visitant novell de l'Amazones ens acompanyarà al llarg de tots els capítols del llibre. I deixem que els indígenes musicals que anirem descobrint al llarg de la vida, en persona o en llibres, ens expliquin amb més detall i profunditat tots els aspectes que aquí només citem. I també agraïm la seva comprensió.

03/100

BUSCA LA TEVA CORAL (M)

Quan era petita, no m'agradava la *tele*. Sovint, els caps de setmana, després de dinar, la meva mare i les meves germanes posaven la pel·lícula de la tarda acompanyades d'un bol gegant de crispetes salades al punt. Jo només en veia el principi i, quan s'acabaven les crispetes, pujava a la meva habitació a estudiar o a escoltar música i de tant en tant anava baixant al menjador per preguntar: "Per on van? Què ha passat?" I, és clar, elles em contestaven: "Doncs si vols saber què passa, no marxis!"

El desenvolupament d'aquelles pel·lícules em semblava massa llarg i poc creïble, i preferia imaginar-lo a la meua manera i al meu ritme, però sí que m'interessaven l'inici (per saber si la protagonista podria ser una noia com jo) i el final (per saber si la meua vida podia canviar en tan sols un parell d'hores).

Una de les pel·lícules que més em va impactar va ser la història de la Ventafocs. Aquella noia jove-neta i treballadora, amb un futur poc prometedor, que de sobte acabava convertint-se en una princesa amb tot un futur hipotètic d'esperança per davant. És clar que, en el desenvolupament de la pel·lícula que jo sempre evitava, hi havia la intervenció d'una fada amb poders màgics que convertia carbasses en precioses carrosses d'or. Però, a mi, el que em tenia veritablement preocupada era la sabata. Aquella

noia jove, bona i treballadora, només podia demostrar que era ella si li encaixava la sabata. I una sabata de vidre! Que si cau a terra, ja has begut oli!

A la Ventafocs tot li va anar bé, ja coneixeu la història, però des de llavors jo vaig començar a preguntar-me on devia ser la meva sabata i, sobretot, com evitar que es trenqués per poder tenir un futur esperançador i feliç. I, encara més, em voltava pel cap un dubte: només hi ha una sabata?

Amb el temps, vaig anar descobrint que hi ha moltes sabates de vidre, i que moltes ens poden anar bé, i que potser alguna es trenca, però pots trobar-ne una altra, i que fins i tot tu pots acabar fabricant la teva sabata. I que pots triar sabates “de parella”, sabates “d’amics”, sabates “de feina” i de tot el que et puguis imaginar.

Això mateix passa en el món coral: és una sabateria gegant on pots trobar la sabata que et va millor i amb la qual camines més còmoda. Un món on pots entrar i emprovar-te’n una, i tornar-la si veus que no t’acaba d’anar bé i agafar-ne una altra. I el que és segur és que aquesta sabateria és tan gran i tan variada que sempre trobes la que et cal i quan et cal. I tots els sabaters que les estem cuidant estarem contents de les teves sabates noves, siguin de la coral que siguin, perquè en definitiva el que importa és que caminem feliços i contents. Així que, si vols cantar, no t’ho pensis més i prova-ho a la coral de la parròquia, o a la de l’escola, o a la del casal. Al teu barri o al teu poble segur que en trobaràs diverses per triar fins a trobar la que t’encaixa perfectament.

04/100

N'HI HA A PROP DE CASA? (D)

Com els cérvols o les llebres, acostumo a tenir l'oïda atenta. Jo ho faig per deformació professional, no pas perquè tingui depredadors a prop, però sempre estic a l'aguait per si hi ha algun fenomen musical pel qual em senti atret. Algun cop, passejant per algun barri desconegut, he sentit gent cantant i, és clar, m'hi he acostat. He trobat corals assajant, proves de so per a un concert imminent, canalla fent rotllana amb un monitor tocant la guitarra, càntics sagrats en espais inhòspits o fins i tot xivarri coral en algun bar a quarts d'una de la nit. El cant comú el pots trobar a tot arreu, només cal que paris bé l'orella.

Segons dades oficials, a Catalunya hi ha unes 700 corals. Però no és veritat: segur que n'hi ha ben bé el doble. Moltes corals no estan constituïdes com a associació, no consten en cap registre i són difícils de computar: algunes pertanyen a un casal, a una entitat social o a una parròquia i no consten com a secció independent. I ja no entrem en les corals escolars —hi ha dotzenes i dotzenes d'escoles i instituts que també tenen el seu cor, fins i tot cors de mestres— o els cors que es formen en l'entorn laboral: cors de treballadors de l'oficina, de l'empresa o de l'hospital. I de les entitats corals

que sí que estan registrades, algunes tenen més d'un grup coral: cor de noies, cor infantil, cor de joves... Es fa molt complicat comptar quants cors existeixen, però us puc assegurar que prop de casa en trobareu dos o tres. Passegeu i pareu bé l'orella.

A la Base de Dades d'Entitats Culturals i Associacions publicada per la Generalitat de Catalunya l'any 2023, es dediquen quatre apartats a les agrupacions corals: hi ha el grup de "Corals i orfeons", el de "Cors de Clavé", el de "Pueri Cantores" i el misteriós apartat "Altres - Cant coral". En qualsevol cas, el més interessant de la base de dades (que inclou 2.909 entitats culturals dedicades a tot tipus d'activitats) és que les corals són el grup més nombros: el 14% del total d'entitats culturals de Catalunya es dedica al cant coral, seguit d'un 13% que es dedica als gegants, nans i bestiari popular, un 11% als diables i bestiari de foc, un 10% al teatre i, per exemple, un 3% es dedica a pujar els uns sobre els altres en l'apartat de castells i falcons.

Si intentem dir un nombre concret de corals a Catalunya, no ens en sortirem. Però hi ha un fet que és clar: a Catalunya hi ha moltes entitats corals. Moltíssimes. Hi ha més corals que esglésies. Hi ha més corals que oficines de Correus. Hi ha gairebé tantes corals com clubs de futbol. Dit d'una altra manera: per cantar només cal voler-ho.